

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.3.37>

## WADY PROCEDURY STOSOWANIA ŚRODKÓW PRZYMUSU O CHARAKTERZE MEDYCZNYM W POSTĘPOWANIU KARNYM UKRAINY

**Vira Navrotska**

*kandydat nauk prawnych, docent,  
docent Katedry Dyscyplin Karno-Prawnych  
Lwowskiego Państwowego Uniwersytetu Spraw Wewnętrznych (Lwów, Ukraina)  
ORCID ID: 0000-0002-3407-7984  
superviranavr@gmail.com*

**Nataliia Ustryska**

*kandydat nauk prawnych, docent,  
docent Katedry Dyscyplin Karno-Prawnych  
Lwowskiego Państwowego Uniwersytetu Spraw Wewnętrznych (Lwów, Ukraina)  
ORCID ID: 0000-0075-9458  
ustryska@ukr.net*

**Adnotacja.** W artykule stwierdzono, że obowiązujący Kodeks Postępowania Karnego Ukrainy nie zwraca wystarczającej uwagi na gwarancje proceduralne praw osób, w odniesieniu do których rozwiązuje się kwestię stosowania środków przymusu o charakterze medycznym. Uregulowanie statusu prawnego osób, które popełniły czyn zabroniony przez Kodeks Karny Ukrainy w stanie niepoczytalności, ograniczonej sprawności lub zachorowały na chorobę psychiczną po popełnieniu przestępstwa, jest na niedopuszczalnie niskim poziomie. Często nie są aktywnymi uczestnikami procesu karnego, ale przedmiotami postępowania karnego. W państwie prawa taka sytuacja jest niedopuszczalna. W celu przewyższenia tej sytuacji uzasadnione jest wprowadzenie szeregu zmian i uzupełnień do Kodeksu Postępowania Karnego Ukrainy.

**Słowa kluczowe:** środki przymusu o charakterze medycznym, niepoczytalny, ograniczono niepoczytalny, choroba psychiczna, zaburzenie aktywności umysłowej, obrońca, przedstawiciel ustawowy.

## GAPS OF THE PROCEDURE OF APPLICATION OF COMPULSORY MEDICAL MEASURES IN THE CRIMINAL JUSTICE OF UKRAINE

**Vira Navrotska**

*Candidate of Law, Docent, Associate Professor of the Department of Criminal-Law Disciplines Lviv State University of Internal Affairs (Lviv, Ukraine)  
ORCID ID: 0000-0002-3407-7984  
superviranavr@gmail.com*

**Natalia Ustryska**

*Candidate of Law, Docent, Associate Professor of the Department of Criminal-Law Disciplines Lviv State University of Internal Affairs (Lviv, Ukraine)  
ORCID ID: 0000-0075-9458  
ustryska@ukr.net*

**Abstract.** The article states that the current Criminal Procedural Code of Ukraine pays insufficient attention to the procedural guarantees of the rights of persons on whom the question of application of compulsory medical measures is solved. Regulation of the legal status of persons who have committed a prohibited act of the Criminal Code of Ukraine in a state of mental incompetence, diminished responsibility or have suffered mental illness after the criminal offense has been committed, is at an unacceptably low level. They are often not active participants of the criminal process, but objects of criminal procedural activity. In a legal state this situation is unacceptable. In order to overcome this situation, a number of changes and additions to the Criminal Procedural Code of Ukraine have been justified.

**Key words:** compulsory medical measures, mental incompetence, diminished responsibility, mental illness, mental disorders, defender, legal representative.

## НЕДОЛІКИ ПРОЦЕДУРИ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ МЕДИЧНОГО ХАРАКТЕРУ В КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

**Віра Навроцька**

кандидат юридичних наук, доцент,  
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін  
Львівського державного університету внутрішніх справ (Львів, Україна)  
ORCID ID: 0000-0002-3407-7984  
superviranavr@gmail.com

**Наталія Устрицька**

кандидат юридичних наук, доцент,  
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін  
Львівського державного університету внутрішніх справ (Львів, Україна)  
ORCID ID: 0000-0075-9458  
ustrutska@ukr.net

**Анотація.** В статті констатовано, що чинний КПК України приділяє недостатньо уваги процесуальним гарантіям прав осіб, щодо яких вирішується питання про застосування примусових заходів медичного характеру. Регламентация правового статусу осіб, котрі вчинили заборонене КК України діяння в стані неосудності, обмеженої осудності або захворіли на психічну хворобу після вчинення кримінального правопорушення, знаходиться на недопустимо низькому рівні. Нерідко вони є не активними учасниками кримінального процесу, а об'єктами кримінальної процесуальної діяльності. У правовій державі таке становище є неприйнятним. З метою подолання цієї ситуації обґрунтовано внесення низки змін та доповнень до КПК України.

**Ключові слова:** примусові заходи медичного характеру, неосудний, обмежено осудний, психічне захворювання, розлад психічної діяльності, захисник, законний представник.

**Постановка проблеми.** Зараз існує стійкий інтерес до дослідження ефективності українського кримінального й кримінального процесуального законодавства, а також судової практики по застосуванню примусових заходів медичного характеру (далі – ПЗМХ). І це не випадково, адже кількість осіб, які страждають психічними розладами і котрі вчинили діяння, заборонене КК України, є доволі високим. Судова практика про застосування ПЗМХ свідчить про стабільний рівень застосування цих заходів українськими судами. Однак нормативна регламентація та практика застосування ПЗМХ ще далекі від досконалості.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Питання застосування ПЗМХ до осіб, які вчинили діяння, заборонене КК України, у стані неосудності, обмеженої осудності чи котрі захворіли на психічну хворобу після вчинення кримінального правопорушення, не обійдені увагою в юридичній літературі. Такі питання є предметом наукових досліджень багатьох учених. Серед них особливо варто виділити праці О. Аветисяна, В. Кириченка, О. Клименка, Ю. Козубенка, П. Колмакова, С. Лосича, Г. Назаренко, А. Осипова, Н. Сенченка, І. Смірнова, О. Суховерхової, О. Торбаса, Д. Туренка, С. Шаренка, тощо. Проте слід констатувати, що чимало питань (як-от, щодо доказового значення інформації, повідомленої особою, стосовно якої вирішується питання про застосування ПЗМХ, моменту залучення її захисника та законного представника, оптимального вибору виду ПЗМХ, можливості застосування амністії до неосудних та обмежено осудних, доцільності припинення застосування ПЗМХ за істотного погіршення стану здоров'я психічно хворого, розширення можливостей таких осіб самостійно обстоювати свої інтереси в кримінальному судочинстві тощо) були та залишаються доволі суперечливими, окрім із них так і не стали предметом комплексних досліджень.

Ось тому **метою статті** є аналіз дискусійних питань цього правового інституту, зокрема, щодо категорії осіб, стосовно яких може бути застосовано ПЗМХ, а також положень КПК України, яким регламентовано порядок ознайомлення із клопотанням про застосування ПЗМХ, а також вироблення на їх основі пропозицій по удосконаленню положень вітчизняного законодавства.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Як відомо, найбільш поширений спосіб кримінально-правового реагування держави на вчинення кримінального правопорушення є застосування покарання (у тому числі звільнення від нього чи його відбуття, пом'якшення покарання), а також судимість. Однак, як свідчить аналіз положень КК України поряд з покаранням є й інші заходи кримінально-правового впливу як інструмент реагування держави на протиправні посягання. Так, у Розділ XIV КК України «Інші заходи кримінально-правового характеру» передбачено, зокрема, й ПЗМХ. У ст.92 КК України передбачено, що «ПЗМХ є надання амбулаторної психіатричної допомоги, поміщення особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого Особливою частиною цього Кодексу, в спеціальний лікувальний заклад з метою її обов'язкового лікування, а також запобігання вчиненню нею суспільно небезпечних діянь». З цього визначення випливає, що:

1) ПЗМХ за своїм фактичним змістом є наданням психіатричної допомоги і застосовуються лише у зв'язку із вчиненням особою суспільно небезпечного діяння, передбаченого Особливою частиною КК України;

2) метою застосування ПЗМХ є обов'язкове лікування особи, а також запобігання вчиненню особою нових суспільно небезпечних діянь;

3) ПЗМХ включають амбулаторну психіатричну допомогу, а також поміщення особи у спеціальний лікувальний заклад.

Окрім цього суттєвою ознакою ПЗМХ є примусовий характер, який полягає у тому, що застосовуються судом від імені держави незалежно від особистого бажання особи та її близьких і пов'язаний з різного роду обмеженнями.

Відповідно до ст.93 КК України, ПЗМХ можуть бути застосовані судом до осіб:

1) які вчинили суспільно небезпечні діяння у стані неосудності;

2) які вчинили кримінальні правопорушення у стані обмеженої осудності;

3) які вчинили кримінальне правопорушення у стані осудності, але захворіли на психічну хворобу до постановлення вироку або під час відбування покарання.

З цього законодавчого положення можна зробити висновок, що ПЗМХ можуть бути застосовані до особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, і які фактично є реалізацією кримінальної відповідальності: призначення примусових заходів медичного характеру поряд із покаранням (до особи, яка вчинила злочин у стані обмеженої осудності (ч.2 ст.20, п.2 ст.93 КК України) або вчинила кримінальне правопорушення у стані осудності, але захворіла на психічну хворобу до постановлення вироку або під час відбування покарання (ч.3 ст.19, п.3 ст.93 КК України). У свою чергу, призначення ПЗМХ до осіб, які вчинили суспільно небезпечні діяння у стані неосудності (ч.2 ст.19, п.1 ст.93 КК України) відносяться до заходів кримінально-правового характеру, що можуть застосовуватися до осіб, які вчинили суспільно небезпечне діяння, яке не містить всіх ознак складу кримінального правопорушення, і які не є кримінальною відповідальністю.

З цього приводу С.О. Беклеміщев зазначає, що ПЗМХ слід розглядати у двох аспектах:

1) ПЗМХ як передбачені законом заходи кримінально-правового впливу, що застосовуються за рішенням суду до осудних осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, для забезпечення реалізації щодо них кримінальної відповідальності;

2) ПЗМХ як передбачені законом не пов'язані з реалізацією кримінальної відповідальності медико-реабілітаційні заходи, що застосовуються за рішенням суду до неосудних осіб у зв'язку з вчиненням ними суспільно небезпечних діянь з метою покращення психічного стану та попередження вчинення ними нових суспільно небезпечних діянь, зафіксованих у КК України (Бекліміщев, 2017: 7).

Однак, тут слід додати, що у всіх зазначених вище випадках застосування ПЗМХ можливе за одночасної наявності трьох умов:

1) вчинення суспільно небезпечного діяння, передбаченого кримінальним законом;

2) психічне захворювання особи, яке виключає можливість усвідомлювати фактичний характер і суспільну небезпеку своїх дій (бездіяльності) або керувати ними;

3) в силу характеру діяння і хворобливого стану дана особа небезпечна для суспільства і себе (Берш, 2017: 64) Як зазначає А.Я. Берш, ПЗМХ можуть застосовуватись тільки щодо тих осіб, які за характером вчиненого посягання і свого хворобливого стану створюють небезпеку для суспільства і себе (Берш, 2017: 62).

Отже, за правовою природою, метою та підставами застосування ПЗМХ можна віднести до системи заходів безпеки, які мають не каральну суть (Мельник, Хавронюк, 2019: 267; Азаров, Грищук, Савченко, 2016: 222). Ці заходи не містять елементів кари, не тягнуть судимості, не переслідують мети виправлення, а здійснюються передусім в інтересах самого хворого і застосовуються для лікування та соціальної адаптації, а також убезпечення суспільства від протиправних дій осіб, котрі страждають на психічні розлади.

На жаль, доводиться констатувати, що окремі положення КПК України, якими врегульовано порядок здійснення кримінального провадження щодо застосування ПЗМХ нерідко є внутрішньосуперечливими, а іноді – розходяться із положеннями КК України)

Так, законодавець вкрай непослідовно (у КК та КПК України) вирішує питання про категорію суб'єктів, стосовно яких можна застосовувати ПЗМХ. Зокрема, у ч.1 ст.503 КПК України йдеться про те, що кримінальне провадження щодо застосування ПЗМХ здійснюється за наявності достатніх підстав для твердження про те, що:

– суспільно-небезпечне діяння, що передбачене законом України про кримінальну відповідальність, було вчинено особою в стані неосудності,

– та що особа вчинила кримінальне правопорушення, будучи осудною, проте до постановлення вироку захворіла на психічну хворобу.

Проте у ст.93 КК України сказано, що такі заходи підлягають застосуванню до вдвічі ширшої категорії осіб. Окрім вказаних вище, ПЗМХ також можуть бути застосовані й до осіб, котрі:

– вчинили суспільно-небезпечне діяння, будучи обмежено осудними;

– вчинили кримінальне правопорушення, будучи осудними, проте захворіли на психічну хворобу в ході відбування покарання (Навроцька, 2021: 119; Ківалов, Міщенко, Захарченко, 2013: 874).

А тому запропонована нова редакція ч.1 ст.503 КПК України:

«1. Кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру, передбачених Кримінальним кодексом України, здійснюється за наявності достатніх підстав вважати, що особа:

1) вчинила суспільно небезпечне діяння у стані неосудності;

2) вчинила кримінальне правопорушення у стані обмеженої осудності;

3) вчинила кримінальне правопорушення у стані осудності, проте захворіла на психічну хворобу до постановлення вироку чи під час відбування покарання».

У ч.3 ст.503 КПК України йдеться про те, що «кримінально-правова оцінка суспільно небезпечного діяння, вчиненого у стані неосудності, повинна ґрунтуватися лише на відомостях, які характеризують суспільну небезпеку вказаних дій». А далі сказано, що при цьому не повинна враховуватися: а) попередня судимість, б) факт вчинення раніше кримінального правопорушення, за котрий особу звільнили від відповідальності чи покарання, 3) факт застосування до неї ПЗМХ.

Щодо цієї норми є два зауваження:

– передусім, з цього положення можна зробити хибний висновок про те, що ніби-то суспільно небезпечне діяння неосудного може проявлятися лише у вигляді дій, а не бездіяльності; це звісно ж, не відповідає дійсності;

– окрім того, вказівка на обставини, які слід (чи навпаки, не слід) враховувати при кримінально-правовій оцінці діяння, не має жодного відношення до порядку здійснення кримінального провадження. Це норма аж ніяк не «процедурна», а норма матеріального кримінального права. Саме тому їй не місце у КПК. З огляду на це, положення ч.3 ст.503 КПК України варто виключити.

Підхід, який демонструє законодавець, дозволяє стверджувати, що він, на жаль: а) розглядає особу, стосовно якої вирішується питання про застосування ПЗМХ, швидше як об'єкт, а не суб'єкт кримінального судочинства, вважаючи пасивним учасником, б) відводить їй місце на «задвірках» кримінального процесу, гадаючи, що такій особі не варто надавати навіть можливість самостійно обстоювати свої права й законні інтереси. Це проявляється, зокрема, у положенні ч.1 ст.293 КПК України, де сказано, що копія клопотання про застосування ПЗМХ (а також копія реєстру матеріалів досудового розслідування) вручається лише її захиснику. Такий підхід позбавлений логіки:

1) Передусім, відповідно до положення ст.506 КПК України, ця особа користується правами підозрюваного, обвинуваченого (звісно, в обсязі, що визначається характером розладу психічної діяльності /психічного захворювання). Одним із фундаментальних прав підозрюваного /обвинуваченого (без якого подальше належне обстоювання його прав не можливе), є право знати, в чому цю особу підозрюють /обвинувачують. Відтак, і особа, щодо якої вирішується питання про застосування ПЗМХ, теж повинна бути ознайомлена з суттю інкримінованого їй діяння, відображеного у клопотанні про застосування ПЗМХ (принаймні, так слід діяти тоді, коли її психічний стан дозволяє це усвідомити). Складається враження, що усіх (чи, принаймні, переважну більшість) осіб, стосовно яких вирішується питання про застосування ПЗМХ, законодавець розглядає як людей з пустим, відсутнім виразом обличчя, з відкритим ротом, із якого витікає слина, як абсолютно безвольних, нездатних навіть спробувати обстоювати свої інтереси, як таких, котрі при врученні їм копії клопотання про застосування ПЗМХ, максимум на що здатні – так це на те, щоб його з'їсти чи порвати на дрібні шматочки. Звісно, така оцінка в дечому перебільшена. Але, у будь-якому разі, складно зрозуміти, чому при врученні відповідного клопотання, законодавець усіх таких осіб фактично прирівнює до повністю процесуально недієздатних?

Адже є такі психічні захворювання (наприклад, клептоманія, піроманія, окремі різновиди шизофренії), за яких особа на момент вчинення інкримінованого їй діяння хоч і не була здатна усвідомлювати свої дії (бездіяльність) та/чи керувати ним, але:

а) цілком розуміє: у зв'язку з чим було розпочато кримінальне провадження, своє процесуальне становище, права й обов'язки інших учасників процесу, а також здатна прогнозувати наслідки реалізації наданих законом можливостей (причому не тільки найближчі наслідки -ті, що «під носом», але й віддалені – ті, що десь «майорять на горизонті»),

б) а її інтелектуальних здібностей, вольових можливостей, здатності зосереджувати максимальну увагу на тому, що відбувається в процесі, цілком достатньо для обстоювання своїх прав й законних інтересів.

Окрім того, не виключена ситуація, за якої на початку провадження психічний стан особи унеможливив відстоювання нею своїх інтересів, а в подальшому істотно покращився, стабілізувався. А, відтак, ознайомлення її з копією відповідного клопотання про застосування ПЗМХ (а також з копією реєстру матеріалів досудового розслідування) буде явно не зайвим.

2) У ч.2 ст.317 КПК України йдеться про те, що учасникам судового провадження (а особа, щодо якої вирішується питання щодо застосування ПЗМХ, таким учасником, безумовно, є – п.25 ч.1 ст.3 КПК України) повинна бути надана можливість ознайомитися із матеріалами кримінального провадження за умови заявлення про це клопотання. Певно, аби звертатися з проханням про таке ознайомлення, особа повинна розуміти, що стосовно неї ведеться кримінальне провадження, з яких підстав її залучили до нього, своє місце у цьому процесі. Без попереднього ознайомлення із клопотанням про застосування до неї ПЗМХ, повноцінно це зробити не можливо.

3) Звісно, прибічники підходу, обстоюваного законодавцем, можуть сказати, що захисник цієї особи, попередньо ознайомившись із копією такого клопотання, може в подальшому довести його зміст до відома представлюваного. Але й тоді незрозуміло: а чому таке ознайомлення повинно здійснюватися за посередництва захисника, а не на пряму?

4) Ну й, зрештою, такий аргумент: між отриманням копії клопотання про застосування ПЗМХ (з якого можна зробити висновок про підстави для здійснення кримінального провадження й, відповідно, на його

основі продумувати лінію, тактику захисту) та моментом ознайомлення з матеріалами кримінального провадження, є часовий розрив. Поза всяким сумнівом: чим швидше особа знатиме, чому щодо неї було розпочате провадження, тим швидше та повніше вона може обстоювати власні інтереси у процесі.

5) Окрім того, викликає абсолютне здивування законодавчий підхід, відповідно до якого з копією такого клопотання ознайомлюють *лише захисника* особи, щодо якого вирішується питання про застосування ПЗМХ (позаяк про його *законного представника* в аналізованій нормі взагалі *не згадано*)!

Одне із пояснень такої ситуації те, що це наслідок неухважності та недбалості законотворця при формулюванні відповідного положення. Друге можливе припущення зводиться до того, що при конструюванні цієї норми законодавець свідомо не згадав про законного представника особи, щодо якої ведеться провадження по застосуванню ПЗМХ у зв'язку з тим, що, із системного аналізу низки положень КПК України (а саме – ст.44, 506, 512 цього Кодексу) випливає, що залучення законного представника до участі у процесуальній дії поряд з підозрюваним /обвинуваченим (зокрема, і тим, щодо якого вирішується питання про застосування ПЗМХ) є обов'язковим лише тоді, коли така особа є неповнолітньою чи визнана недієздатною /обмежено дієздатною. Мабуть, законодавець вважав, що раз є випадки, коли в аналізованих провадженнях захисник не залучається – то і згадувати про нього не потрібно. Проте видається, що законний представник особи, щодо якої ведеться провадження по застосуванню ПЗМХ неодмінно має бути перелічений серед осіб, котрим слід вручати копію клопотання про застосування ПЗМХ. Якщо ж у конкретному провадженні не буде потреби у залученні такого суб'єкта кримінального провадження – то й вручати цю копію неіснуючому суб'єкту не будуть.

Аналогічними є міркування про забезпечення права на ознайомлення з копією відповідного клопотання прокурора (та копією реєстру матеріалів досудового розслідування) й стосовно осіб, щодо яких вирішується питання про застосування примусових заходів *виховного характеру* (та їх законних представників).

З огляду на сказане, варто викласти перше речення ч.1 ст.293 КПК України в такій редакції:

«Одночасно з переданням обвинувального акту, клопотання про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру до суду, прокурор зобов'язаний під розписку надати їх копію, а також копію реєстру матеріалів досудового розслідування (окрім випадку, передбаченого частиною другою статті 297<sup>1</sup> цього Кодексу), його захиснику, законному представнику, особі, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, її захиснику, законному представнику».

**Висновки.** Вищенаведене дає підстави для твердження про те, що окремі моменти процедури застосування ПЗМХ є суперечливими та непослідовними. З метою удосконалення порядку застосування таких заходів до осіб із психічними розладами, запропоновано внесення низки змін та доповнення до КПК України, а саме:

– запропоновано нову редакцію ч.1 ст.503 КПК України:

«1. Кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру, передбачених Кримінальним кодексом України, здійснюється за наявності достатніх підстав вважати, що особа:

- 1) вчинила суспільно небезпечне діяння у стані неосудності;
- 2) вчинила кримінальне правопорушення у стані обмеженої осудності;
- 3) вчинила кримінальне правопорушення у стані осудності, проте захворіла на психічну хворобу до постановлення вироку чи під час відбування покарання»;

– положення ч.3 ст.503 КПК України (як такого, що не має жодного відношення до порядку здійснення кримінального провадження) слід виключити;

– перше речення ч.1 ст.293 КПК України запропоновано викласти наступним чином:

«Одночасно з переданням обвинувального акту, клопотання про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру до суду, прокурор зобов'язаний під розписку надати їх копію, а також копію реєстру матеріалів досудового розслідування (окрім випадку, передбаченого частиною другою статті 297<sup>1</sup> цього Кодексу), його захиснику, законному представнику, особі, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, її захиснику, законному представнику».

#### Список використаних джерел:

1. Беклемішев С.О. Примусові заходи медичного характеру: кримінально-правовий аспект: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. к.ю.н.: 12.00.08. Запоріжжя, 2017. 23 с.
2. Берш А.Я. Примусові заходи медичного характеру: правова природа та види: дис... к.ю.н. 12.00.08/ Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2017. 188с.
3. Ківалов С.В., Міщенко С.М., Захарченко Ю.В. Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар. Харків: Одиссей, 2013. 1104с.
4. Навроцька В.В. Особливі порядки кримінального провадження: монографія. Львів. Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 169с.
5. Джу́жа О.М., Савченко А.В., Черней В.В. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. Київ: Юрінком Інтер, 2016. 1064с.
6. Мельник М.І., Хавронюк М.І. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. Київ: ВД «Дакор», 2019. 1384с.

**References:**

1. Beklemishchev, S.O. (2017) Prymusovi zakhody medychnoho kharakteru: kryminal'no-pravovyy aspekt: avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stup. k.yu.n., Zaporizhzhya, 2017. 23 p. [in Ukrainian].
2. Bersh, A.Ya. (2017) Prymusovi zakhody medychnoho kharakteru: pravova pryroda ta vydy: dys... k.yu.n. Odesa, Natsional'nyy universytet «Odes'ka yurydychna akademiya», 188p. [in Ukrainian].
3. Kivalov, S.V., Mishchenko, S.M., Zakharchenko, Yu.V. (2013) Kryminal'nyy protsesual'nyy kodeks Ukrainy: Naukovo-praktychnyy komentar [Criminal Procedural Code of Ukraine: Scientific and practical commentary]. Kharkiv: Odissey, 2013. 1104 p. [in Ukrainian].
4. Navrots'ka, V.V. (2021). Osoblyvi poryadky kryminal'noho provadzhennya: monohrafiya. L'viv: L'vivs'kyy derzhavnyy universytet vnutrishnikh sprav, 2021 [in Ukrainian].
5. Dzhuzha, O.M., Savchenko, A.V., Cherney, V.V. (2016) Naukovo-praktychnyy komentar Kryminal'noho kodeksu Ukrainy [Scientific and practical commentary on the Criminal Code of Ukraine]. Kyiv: Yurinkom Inter, 2016. 1064p. [in Ukrainian].
6. Mel'nyk, M.I., Khavronyuk, M.I. (2019). Naukovo-praktychnyy komentar Kryminal'noho kodeksu Ukrainy [Scientific and practical commentary on the Criminal Code of Ukraine]. Kyiv: VD «Dakor», 2019. 1384p. [in Ukrainian].